

ПЕДАГОГИК ТАЖРИБА-СИНОВНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ МЕТОДИКАСИ

PhD. Н.А. Ниязова

Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7680744>

Аннотация. Ушбу мақолада “ОТМ-Профессионал таълим” интеграциялашган ахборот таълим муҳитида бўлажак касб таълими ўқитувчиларининг педагогик касбий фаолиятини такомиллаштиришда педагогик тажриба-синовни ташкил этиш ва ўтказиш методикаси тўғрисида айтиб ўтилган.

Калит сўзлар. Интеграция; ахборот-таълим муҳити; ОТМ-Профессионал таълим; электрон таълим ресурслари.

МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ И ПРОВЕДЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ЭКСПЕРИМЕНТА-ИСПЫТАНИЯ

Аннотация: В данной статье говорится о методике организации и проведения педагогического эксперимента-теста по совершенствованию педагогической профессиональной деятельности педагогов будущего профессионального образования в интегрированной информационной образовательной среде «ВУЗ-Профессиональное образование».

Ключевые слова. Интеграция; информационно-образовательная среда; ВУЗ-Профессиональное образование; электронные образовательные ресурсы.

METHODOLOGY OF ORGANIZING AND CONDUCTING PEDAGOGICAL EXPERIMENT-EXAMINATION

Annotation: In this article, it is mentioned about the methodology of organizing and conducting a pedagogical experiment-test for improving the pedagogical professional activity of future vocational education teachers in the integrated information educational environment of "TET-Professional education".

Keywords: Integration; information-educational environment; OTM-Professional education; e-learning resources.

КИРИШ

“ОТМ-Профессионал таълим” интеграциялашган ахборот таълим муҳитида бўлажак касб таълими ўқитувчиларининг педагогик касбий фаолиятини такомиллаштириш методик модели таъсири ҳақидаги гипотезани тасдиқлаш учун концептуал назарий модели асосини ташкил этувчи тушунчалар, педагогик таълимни ахборотлаштиришнинг турли соҳаларида кенг қамровли тажриба-синов ишларини талаб қилади. Ҳар қандай муҳит (унинг ишлаб чиқилган ахборот модели) доимий равишда кенгайиб ва такомиллашиб боровчи объект бўлиб, у қатъий ҳолатни ўз зиммасига олмайди. Бинобарин, “ОТМ-Профессионал таълим” интеграциялашган ахборот-таълим муҳити каби кенг кўламли воситанинг самарадорлигини фақат бўлажак ўқитувчиларни педагогик фаолиятга тайёргарлиги жараёнида унинг такомиллашувининг кўп йиллик ижобий тажрибаси билан исботлаш мумкин. Шуларни инобатга олиб, бўлажак касб таълими ўқитувчиларини педагогик касбий фаолиятга тайёрлашнинг самарадорлигини аниқлаш мақсадида қатор тажриба-синов ишлари ўтказилди.

Тажриба-синов ишларимиз жараёнида "Бўлажак касб таълими ўқитувчиси" тушунчаси билан боғлиқ қуйидаги муҳим хулосаларга асосландик:

- ўрганиш шахсий ютуқларни индивидуал имкониятларни ҳисобга олган ҳолда педагогик фаолиятдаги ижобий динамикани кузатиш ва аниқлаш орқали таққослаш имконини беради;

- бўлажак ўқитувчиларни педагогик фаолиятга тайёрлаш жараёнида таълим эҳтиёжлари ва қийинчиликларини ҳисобга олган ҳолда таклиф этилаётган шаклларнинг ўзгарувчанлиги орқали амалга оширилиши мумкин;

- бўлажак ўқитувчиларни педагогик фаолиятга тайёрлаш жараёни узлуксиз бўлиб, педагогик касбий фаолиятдаги ўзгаришларни илмий асосланган, диагностик ва прогностик кузатишни талаб қилади.

Педагогик тажриба-синовни амалга ошириш кутилаётган натижаларга эришишни ва келажақда уларни ривожлантириш йўналишларини белгилаб берувчи мезонлар мажмуасига асосланади. Қилинган назарий хулосалар асосида тажриба-синов фаолият асосини ташкил этган бўлажак ўқитувчиларни педагогик фаолиятга тайёрлашнинг асосий ажралмас хусусиятлари аниқланди: ўз-ўзини тарбиялаш мотивацияси, педагогик касбий компетентлик, ижодий ютуқлар. Тадқиқотимиз мавзусини ҳисобга олган ҳолда бу хусусиятлар ўқувчилар ва ўқитувчилар томонидан электрон таълим жараёнида уларни амалга ошириш ва масофавий таълим технологияларидан фойдаланиш билан боғлиқ ҳолда таҳлил қилинди.

Педагогик фаолиятга тайёрлаш икки даражада ўрганилади: ОТМда бакалавр даражаси ва магистратура даражаси. Педагогик тадқиқотларни ташкил этиш ва амалга ошириш бир томондан анъанавий равишда, ҳар бир иштирокчи ўз фаолият соҳаси доирасида таълим жараёнида (ОТМда талабалар ва педагогик фаолият жараёнида профессор - ўқитувчилар) амалга оширилди, аммо асосий эътибор "ОТМ-Профессионал таълим"да амалга оширилаётган барча таълим жараёнининг самарали ахборот ўзаро таъсирида педагогик касбий фаолиятга тайёргарлик натижаларини таҳлил қилишга қаратилди.

ОТМнинг касб таълими йўналиши бакалаврият ва магистратура талабалари учун:

- "ўз-ўзини ривожлантириш мотивацияси" мезони (ўз-ўзини ривожлантириш мотивацияси диагностикаси (Т.И.Шамова); талабаларнинг мустақил ишларда ўз-ўзини баҳолаш; таълим эҳтиёжлари диагностикаси ва касбий тайёргарликнинг афзал шакллари;

- "ижодий ютуқлар" мезони (талабаларнинг ижодий салоҳияти даражасини ўрганиш, жамоавий ижодий ишни тайёрлаш жараёнида талабаларнинг ижодий фаолиятини ўрганиш, касбий педагогик танловларда, илмий-амалий анжуманларда, инновацион тадбирларда иштирок этишнинг миқдорий кўрсаткичлари, веб-портфолиони таҳлил қилиш);

- "касбий компетентлик" мезони (электрон таълим ва тармоқ таълимни амалга ошириш аспектида касбий компетентлик компонентларини ишлаб чиқиш диагностикаси).

Касбий-таълимий фаолият тушунчаси даражасидан келиб чиққан ҳолда электрон таълим ва масофавий таълим технологияларидан фойдаланишни амалга оширишда касбий компетентликда ривожланишлар мавжудлигини аниқлаш. Тажриба ишининг мезони бўлган ва методик моделда ишлаб чиқилган ва баён этилган босқичларга мос келувчи ва масофавий таълимни (асосли, лойиҳавий, эксперт ва услубий) қўллаш аспектида педагогик касбий фаолиятга тайёрлаш даражалари баён этилган.

ТАДҚИҚОТ МЕТОДЛАРИ

Тадқиқот воситалари қуйидаги усулларга асосланади: кузатиш, суҳбат, ўз-ўзини баҳолаш, эксперт баҳолаш, сўровномалар, тест. Интеграциялашган “ОТМ-Профессионал таълим”да бўлажак касб таълими ўқитувчиларини педагогик касбий фаолиятга тайёргарлик самарадорлигини тадқиқ этиш қуйидаги йўналишларни ўз ичига олади:

- бўлажак касб таълими ўқитувчиларини педагогик фаолиятга тайёрлашнинг амалга оширилган шакллари доирасини ўрганиш;

- интеграциялашган “ОТМ-Профессионал таълим” ахборот-таълим муҳитини лойиҳалаш ва амалга ошириш;

- ОТМ талабалари, профессор-ўқитувчилари, профессионал таълим ўқувчилари ва ўқитувчилари ўртасида электрон таълим курсларини, электрон таълим ресурслари тўпламларини ва тармоқ таълимни ишлаб чиқиш ҳамда синовдан ўтказиш жараёнида ўзаро ҳамкорликни ташкил этиш;

- интеграциялашган “ОТМ-Профессионал таълим” ахборот-таълим муҳитида ташкил этилган фаол услубий тадбирларда ўқитувчи ва ўқувчиларнинг иштироки;

- иш натижаларини умумлаштириш, қўйилган мақсад ва вазифалар билан боғлиқлиги;

- тармоқ таълим топологияларини ва уларни амалга оширишнинг тегишли босқичларини билиш;

- ўқитиладиган фаннинг муайян мазмуни учун тармоқ таълим турини танлай билиш.

Бўлажак касб таълими ўқитувчиларини педагогик фаолиятга тайёрлаш жараёнини такомиллаштириш муаммосига илмий қизиқиш, тармоқ таълимни ўқитувчилар, талабалар ва ўқитувчилар ўртасида интеграциялашган “ОТМ-Профессионал таълим” ахборот-таълим муҳитида ахборот таъсирига асосланган ҳолда амалга ошириш нуқтаи назаридан ишлаб чиқилган.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Тажриба-синов ишининг асосий мақсади илмий фаразни амалиётда синаб кўриш ва интеграциялашган “ОТМ-Профессионал таълим” бўлажак ўқитувчиларини педагогик фаолиятга тайёрлаш самарадорлигини электрон таълим ва масофавий таълимдан фойдаланиш аспектида баҳолаш эди. Педагогик экспериментнинг тузилиши 1- жадвалда кўрсатилган.

1-жадвал.

Тажриба-синов босқичлари

№	Босқичлар
1	Аниқловчи
2	Изланувчи
3	Шакллантирувчи
4	Умумлаштирувчи

Аниқловчи босқичида ўрганиш ва фалсафий таҳлил амалга оширилади, психопедагогик, илмий-услубий адабиётлар, норматив-дастурий ва бўлажак касб таълими ўқитувчиларини педагогик фаолиятга тайёрлаш муаммоси, услубий ҳужжатлар, таълимни ахборотлаштиришнинг назарий ва амалий жиҳатлари муаммолари, талабаларни шахсий ва касбий ривожлантириш.

Бу даврда ахборот таълим муҳитини лойиҳалаш муаммосига бағишланган илмий-методик адабиётлар ўрганилди. Тадқиқот ОТМнинг таълим ташкилотлари билан ижтимоий ҳамкорлигини мустаҳкамлаш, фаол масофавий таълим технологияларидан фойдаланиш асосида бўлажак касб таълими ўқитувчиларини педагогик фаолиятга тайёрлаш, электрон таълим технологияларидан фойдаланиш асосида ОТМ талабаларини педагогик амалиётга йўналтирилган тайёргарлигини мустаҳкамлаш зарурати аниқланди. Назарий тадқиқотлар ва аниқлаштирилган тажрибадан олинган маълумотлар "ОТМ-Профессионал таълим" интеграциялашган ахборот-таълим муҳитида касбий фаолиятга тайёрлаш бўйича методик моделни лойиҳалаш ва амалга ошириш ғоясини шакллантириш имконини берди.

Педагогик тажриба-синовнинг ушбу босқичининг асосий мақсадлари:

- тадқиқотнинг долзарблигини аниқлаш;
- таълим эҳтиёжларини диагностика қилиш, талабаларни педагогик фаолиятга тайёрлашнинг афзал шакллари.

Бу босқичда тажриба-синовнинг асосий йўналишлари, мезонлари ва кўрсаткичлари аниқланиб, тадқиқот ўтказиш ва уни қайта ишлаш, сақлаш ва маълумотларни тақдим этиш усуллари ва воситаларини танлаш (методлар, тест мажмуалари, сўровномалар, вазифа мажмуалари, шакллар ва бошқалар) амалга оширилди. Тадқиқот бошида дастлабки маълумотларни олиш вазифаси белгиланди: талабаларнинг касбий компетентлиги даражасини электрон таълим ва масофавий таълимни амалга ошириш аспектида ўрганиш, талабаларнинг ўз-ўзини тарбиялашга бўлган мотивациясини аниқлаш, талабаларнинг ижодий салоҳияти ва касбий йўналганлик даражасини ўрганиш. Бу босқичдаги илмий-тадқиқот фаолияти натижалари: тадқиқотнинг долзарблиги асослаб берилади, тажриба фаолиятининг бошланишида талабаларнинг педагогик касбий фаолиятга тайёргарлик даражаси очиб берилади.

Изланучи босқичида интеграциялашган ахборот-таълим муҳити моделини асослаш ва қуриш бўйича илмий-тадқиқот ишлари олиб борилди ҳамда бўлажак ўқитувчиларни педагогик касбий фаолиятга тайёрлаш жараёнида назарий ва амалий талаб ва тавсиялар мажмуи ишлаб чиқилди. Назарий ўрганиш давомида интеграциялашган "ОТМ-Профессионал таълим" ахборот таълим муҳитини лойиҳалаштириш услубий тамойиллари ва назарий модели, тузилиши ва таълим мазмуни, дидактик ва технологик талаблар таълим жараёнининг барча иштирокчилари ахборот ўзаро ҳамкорлик моделлари интеграциялашган "ОТМ-Профессионал таълим" ахборот таълим муҳити шароитида бўлажак ўқитувчиларни педагогик фаолиятга тайёрлаш амалга оширилади.

Асосий амалий мақсад энг самарали шаклларни танлаш, таълим технологиялари ва бўлажак ўқитувчиларни педагогик фаолиятга тайёрлаш методик моделини амалга оширишда дастлабки амалий тажриба тўплаш, фаол мулоқот олиб бориш. Бу босқичда тажриба ишлари ОТМ таълим порталида (бакалавр ва магистрлар учун факультатив курслар электрон ўқув-услубий мажмуаларини ишлаб чиқиш), профессионал таълим порталида (дидактик-технологик механизмларни ишлаб чиқиш, таълимни лойиҳалаш ва амалга ошириш, талабалар учун электрон таълим курслари ишлаб чиқиш). Виртуал методик бирлашмалари порталида ОТМ талабалари иштирокида фаол тадбирлар синовдан ўтказилди. Бу босқичда талабаларнинг касбий компетентлиги даражасини аниқлашда электрон курс ва масофавий таълимдан фойдаланиш, талабаларнинг ижодий салоҳияти ва ижодий ютуқларини баҳолаш учун тажриба-синов маълумотлари олинди.

Тадқиқот ишининг мазмуни:

ОТМ даражасида:

- фаол таълим технологияларини жорий этувчи ва илғор ўқув курсларини олиб боровчи ОТМ таълим порталида услубий ўқув фанларининг интерфаол ўқув-услубий мажмуаларини ишлаб чиқиш;

- педагогик амалиётлар, БМИ тайёрлаш жараёнида ўқитиш усуллари электрон таълим ресурсларини йиғиш, он-лайн таълимни ишлаб чиқиш ва синовдан ўтказиш жараёнида талабалар, ўқитувчиларнинг ўзаро ҳамкорлигини ташкил этишга қўмаклашиш;

- ОТМ талабаларини интеграциялашган "ОТМ-Профессионал таълим" ахборот-таълим муҳитида педагогик фаолиятга тайёрлаш (вебинарлар, телекоммуникация лойиҳаси, он-лайн конференция, масофавий консултациялар ва ҳоказо).

Профессионал таълим даражасида:

- профессионал таълим ўқувчилари учун тармоқ таълимни ташкил этиш ва амалга ошириш;

- талаба ва ўқитувчилар томонидан ишлаб чиқилган электрон курслар материаллари асосида интеграциялашган ахборот-таълим муҳитида профессионал таълим ўқувчиларини ўқитиш.

Кузатишлар натижалари асосида талаба ва ўқитувчилар томонидан ишлаб чиқилган электрон таълим мазмунини таҳлил қилиш, семинарларда тақдиротлар, ўқитувчи ва талабалар учун он-лайн таълим ташаббуслари давомида олинган натижалар асосида тажриба-синов ишлари амалга оширилди. ОТМ ўқитувчилари, бакалаврлар, магистрлар телекоммуникация лойиҳалари, вебинарлар, танловлар, виртуал ўқитувчилар жамоасининг методик фаолияти доирасида ўтказиладиган он-лайн конференциялар методик машғулотлари мазмуни янгиланди.

Изланувчи босқичдаги тадқиқот фаолияти натижалари: "ОТМ-Профессионал таълим" интеграллашган ахборот-таълим муҳитининг назарий модели белгиланди; таълим жараёнининг барча иштирокчиларининг ахборот ўзаро таъсирининг дидактик моделлари исботланди; бўлажак ўқитувчиларни педагогик касбий ривожланиш динамикаси белгиланган.

Шакллантирувчи тажриба-синов босқичи "ОТМ-Профессионал таълим" ахборот-таълим муҳитида бўлажак ўқитувчиларни педагогик касбий фаолиятга тайёрлашнинг ишлаб чиқилган методик модели самарадорлигини текшириш ва тадқиқот гипотезасини тасдиқлашга қаратилган тажриба-синов ўтказиш, натижаларни амалга ошириш ва синовдан ўтказиш жараёнини ўрганишга бағишланган. Ишлаб чиқилган методик моделни самарали амалга ошириш, ташкилий материаллардан кенг фойдаланиш орқали тажриба-синовнинг шакллантириш босқичида электрон таълим ва масофавий таълимни қўллаш, талабалар ижодий салоҳияти ва педагогик касбий фаолиятга тайёргарлик даражаси мониторинги амалга оширилди. Бу босқичда таълим порталлари (ОТМ ва профессионал таълим портали) минтақавий таркибида "ОТМ-Профессионал таълим" ҳамкорлик ва ижтимоий шериклик учун мувофиқлаштириш маркази сифатида хизмат қилади.

Шакллантирувчи босқичда тадқиқотлари самарадорлигини якуний кузатишга қаратилган тажриба-синов ишлари ташкил этилди:

ОТМ даражасида:

- таълим порталида жойлаштирилган интерактив ўқув-услубий мажмуалардан фойдаланган ҳолда бўлажак ўқитувчиларни ўқув фанларини методик тайёрлаш тизимини жорий этиш;

- таълим ва ўқув амалиёти методикасини киритиш, курс лойиҳаси ва битирув малакавий ишларни тайёрлаш, магистрлик диссертациясини тайёрлаш;

- "ОТМ-Профессионал таълим" интеграциялашган таълим муҳитида ташкил этилган услубий тадбирлар жараёнида талабаларнинг педагогик фаолиятга тайёргарлиги, фаол иш шакллари педагогик амалиёти (вебинарлар, телекоммуникация лойиҳалари, интернет конференциялари, масофавий консултациялар ва бошқалар);

- талабаларни методик ўқув ва педагогик амалиёт фанларининг технологик харитасида натижаларни қайд этган ҳолда масофавий методик тадбирларда иштирок этишга тизимли жалб этиш;

- ОТМ ўқитувчилари раҳбарлигида замонавий электрон таълим технологияларидан фойдаланиш бўйича талабаларнинг педагогик фаолияти натижаларини синовдан ўтказиш, битирув ишлари, магистрлик диссертациялари мавзуларини амалга ошириш;

- талабаларнинг веб портфолиосини ишлаб чиқиш.

Профессионал таълим даражасида:

- синфдан ташқари тармоқ лойиҳасини ва ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини фаоллаштириш;

- ОТМ ўқитувчилари ва талабалари раҳбарлигида ўз-ўзини ривожлантириш фаолиятини ташкил этиш учун ОТМнинг профессионал таълим порталида электрон таълим мазмунидан фойдаланиш.

МУҲОКАМА

Шуни айтиш мумкинки, тажриба-синов ишларимиз жараёнида "Бўлажак касб таълими ўқитувчиси" тушунчаси билан боғлиқ қуйидаги муҳокамааларга асосландик:

- ўрганиш шахсий ютуқларни индивидуал имкониятларни ҳисобга олган ҳолда педагогик фаолиятдаги ижобий динамикани кузатиш ва аниқлаш орқали таққослаш имконини беради;

- бўлажак ўқитувчиларни педагогик фаолиятга тайёрлаш жараёнида таълим эҳтиёжлари ва қийинчиликларини ҳисобга олган ҳолда таклиф этилаётган шаклларнинг ўзгарувчанлиги орқали амалга оширилиши мумкин;

- бўлажак ўқитувчиларни педагогик фаолиятга тайёрлаш жараёни узлуксиз бўлиб, педагогик касбий фаолиятдаги ўзгаришларни илмий асосланган, диагностик ва прогностик кузатишни талаб қилади.

ХУЛОСА

Ўтказилган педагогик тажриба-синов ОТМ талабаларининг педагогик фаолиятга тайёргарлик даражалари ва касбий ўз-ўзини такомиллаштиришни қамраб олди. Тажриба-синов фаолияти давомида иштирокчилар электрон таълим усуллари ва масофавий таълим технологияларини ўзлаштирдилар, очик интерактив мультимедиа таълим мазмунини яратдилар ва касбий ҳамкорликни таъминладилар, бу эса бўлажак касб таълими ўқитувчиларини педагогик касбий ривожланишининг ижобий динамикасини аниқлашга имкон берди.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ.

1. Ниязова Н.А. Интеграциялашган ахборот-таълим муҳитида бўлажак касб таълими ўқитувчиларини педагогик фаолиятга тайёрлаш методикасини такомиллаштириш. Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси. – Тошкент, 2021. – 165 б.
2. Ниязова, Н. А., & Назарова, Ш. Ш. (2022). ТЕХНИКА ОЛИЙ ТАЪЛИМ

МУАССАСАСИ БИТИРУВЧИСИНИНГ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ. Research Focus, 1(1), 86-91.

3. Ниязова, Н.А. (2022). КАСБ ТАЪЛИМИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ ПЕДАГОГИК
ФАОЛИЯТИДА УЗЛУКСИЗ РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ. PEDAGOGS jurnali, 6(1),
326-337.

4. Niyazova, N. A. (2019). ADVANTAGES OF THE USE OF INFORMATION
AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION. Scientific Bulletin of
Namangan State University, 1(12), 234-237.

5. Ниязова, Н. А. (2018). ЭЛЕМЕНТЫ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ, КАК
СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ. ББК 1 Р76, 111.

6. Ниязова, Н. А. (2018). Интеграция компетенций при разработке
междисциплинарной интеграции. НАУКА–ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКЕ, 126.

7. Ниязова, Н. (2018). НЕФТЬ ВА ГАЗ КОНЛАРИ ЖАРАЁНИДА СОДИР
БЎЛАДИГАН ЮТИЛИШЛАР, УЛАРИ САБАБЛАРИ ВА ОЛДИНИ ОЛИШ
ЧОРАЛАРИ. Экономика и социум, (5), 911-913.

8. Ниязова, Н. (2017). Системный анализ вырабатывания газовых шахт в виде
управляемого объекта сложного процесса. Высшая школа, (3), 79-80.

9. Niyazova, N. (2017). CREATION OF MATHEMATICAL MODELS FOR THE
MANAGEMENT OF DEVELOPMENT OF GAS FIELDS IN THE WATER
PRESSURE. Теория и практика современной науки, (3), 3-7.

10. Naima, N. (2016). THE OIL MINES WHICH IS THE DETERMINATION OF
INDICATION AUTOMATED CHAIN OF THE CONSTRUCTION OF MATHEMATICAL
MODELS. Теория и практика современной науки, (2), 10-12.

11. Niyazova, N. (2016). DECISION WHICH IS PROVIDING OF EFFECTIVE
MOVING OF LIMIT OF WATER AND GAS IN NORTHERN NISH AN MINE. Теория и
практика современной науки, (3), 5-7.

12. Niyazova, N., & Ozbekistan, N. THE OIL MINES WHICH IS THE
DETERMINATION OF INDICATION AUTOMATED CHAIN OF THE CONSTRUCTION OF
MATHEMATICAL MODELS.

13. Шамова, Т.И. Управление образовательными системами / Т.И. Шамова, Т.М.
Давыденко, Г.Н. Шибанова. М.: Academia, 2007. – 384 с.